

ΕΠΩΝΥΜΟ: ΓΕΩΡΓΟΥΛΙΑΣ

ΟΝΟΜΑ: ΑΝΔΡΕΑΣ

Α. Μ.: 1340200200086

ΤΗΛ.: 6945518894

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ: «ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ
ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ»

ΔΙΔΑΣΚΩΝ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ Γ.

Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ

ΈΤΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: 2004-05

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

- Το δικαίωμα προηγούμενης ακροάσεως σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 20 παρ. 2).
- Το άρθρο 11 του Σχεδίου του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

2. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

- Ιστορικό της ψηφίσεώς του.

3. ΣΗΜΑΣΙΑ

- Δικαίωμα διοικουμένου – υποχρέωση Διοίκησης.
- Λειτουργίες: α) Προστατευτική
β) Νομιμοποιητική
- Ουσιώδης τύπος.
- Δυνατότητα προηγούμενης ακρόασης εκ του νόμου.
- Αποτελεσματικότητα.
- Δικαίωμα παράστασης ή συμπαράστασης με δικηγόρο στην πειθαρχική δίκη.

4. ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΠΡΟΣ ΑΚΡΟΑΣΗ

- Τύπος.
- Έγγραφο.
- Περιεχόμενο.

- Στοιχεία.
- Νομικά δεδομένα.
- Παραπτώματα / Παράδειγμα από τη νομολογία.
- Αλλοδαποί.
- Χρονικό σημείο κλήσης / « Ωριμη υπόθεση ».

5. ΦΟΡΕΙΣ

- Φυσικά πρόσωπα / Νομικά πρόσωπα.
- Παραίτηση.
- Δικαίωμα αμεταβίβαστο.
- Άσκηση από πληρεξούσιο.
- Άρθρα 7 και 9 Α.Κ.
- Άσκηση από νόμιμο εκπρόσωπο ή επίτροπο.

6. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

- Επιθετική πλευρά / Αμυντική πλευρά.
- Μη αποδοχή αιτήσεως ενδιαφερομένου.
- Αποδοχή αιτήσεων γενικής διατύπωσης.

7. ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ

- Ερμηνεία του «εύλογου» χρόνου.
- Η χρονική προθεσμία ως προϋπόθεση.
- Έκφραση απόψεων πριν τη λήξη της χρονικής προθεσμίας.
- Ρητή αναφορά του χρονικού ορίου προς άσκηση δικαιώματος.

8. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

- Σκοπός
 - Δυνατότητα ενδιαφερομένου να υποστηρίξει τα δικαιώματα και έννομα συμφέροντά του.

- Ενημέρωση διοίκησης και αποτελεσματική λειτουργία της.
- Προϋποθέσεις
 - Θετική βλάβη δικαιωμάτων και εννόμων συμφερόντων διοικουμένου.
 - Από διοικητικό μέτρο / Άσκηση διακριτικής ευχέρειας της διοικήσεως.
 - Μη-δυνατότητα του ενδιαφερομένου να εκφράσει τις απόψεις του πιο πριν.

9. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

- Διοικητική ενέργεια ή μέτρο.
- Τυπικοί νόμοι / Κανονιστικές πράξεις και εξαίρεση.
- Απλές προπαρασκευαστικές πράξεις.
- Υλικές πράξεις.
- Νομικός δεσμός μεταξύ διοικουμένου και διοικητικής πράξης.
- Κρίσιμος χρόνος για την ύπαρξη έννομου συμφέροντος.
- Σε περίπτωση απειλής της αποτελεσματικότητας της διοικητικής δράσης.
- Εκτίμηση υποκειμενικής συμπεριφοράς διοικουμένου / Αντικειμενικά δεδομένα.
- Παραδείγματα από τη νομολογία
 - Μη-υποχρέωση της διοίκησης προς προηγούμενη ακρόαση.
 - Υποχρέωση της διοίκησης προς προηγούμενη ακρόαση.
- Τάση νομολογίας.

10. ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ

- Λόγοι επείγοντος
 - Ερμηνεία / Παράδειγμα.
 - Με δόλο της διοίκησης.

- Με αμέλεια της διοίκησης.
- Έκδοση προσωρινής διοικητικής πράξης.
- Ελεγκτική φύση του μέτρου
- Παράδειγμα.
- Υπερέχον δημόσιο συμφέρον
- Στάθμιση ακροάσεως και δημοσίου συμφέροντος / Παραδείγματα.
- Εξαίρεση νομοθέτη
- Λόγοι.

11. NOMΟΛΟΓΙΑ

- Ευνοϊκές αποφάσεις.
- Συσταλτική ερμηνεία της διάταξης.
 - Συρρίκνωση ως προς την έκταση εφαρμογής της.
 - Αποφάσεις όπου απαιτείται η τήρηση του τύπου της προηγούμενης ακροάσεως.
 - Αποφάσεις όπου δεν απαιτείται η τήρηση του τύπου της προηγούμενης ακροάσεως.
 - Συρρίκνωση της διάταξης ως προς το περιεχόμενο της.

12. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

13. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ

14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

15. ΔΗΜΜΑΤΑ

16. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Η εργασία αυτή πραγματεύεται την συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της προηγούμενης ακροάσεως. Παρακάτω παρατίθεται το άρθρο όπως ακριβώς διατυπώνεται στο Σύνταγμα.

Άρθρο 20 παρ. 2 του Συντάγματος: " Το δικαίωμα της προηγούμενης ακροάσεως του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή των συμφερόντων του."

Στη συνέχεια αναλύονται τα σχετικά με την αρχή αυτή θέματα. Προηγείται όμως εδώ η παράθεση του άρθρου 11 του Σχεδίου του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας:

Αρχή της προηγούμενης ακροάσεως:¹ 1. Πριν από τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου διοικητικής δράσεως, το οποίο πρόκειται να έχει δυσμενείς συνέπειες για τα δικαιώματα ή τα έννομα συμφέροντα μέρους της διοικητικής διαδικασίας, η αρμόδια διοικητική αρχή υποχρεούται να καλεί το ενδιαφερόμενο μέρος να εκφράσει τις απόψεις του ως προς όλα τα νομικά και πραγματικά ζητήματα της υποθέσεως.

2. Η κλήση προς ακρόαση είναι έγγραφη, αναφέρει τον τόπο, την ημέρα και την ώρα της ακροάσεως και προσδιορίζει το αντικείμενό της. Η κλήση κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο δύο τουλάχιστον εργάσιμες ημέρες πριν από την ημέρα της ακροάσεως. Ο χρόνος μεταξύ ακροάσεως και λήψεως του μέτρου πρέπει να είναι εύλογος και η τήρηση της αρχής της προηγούμενης ακροάσεως, καθώς και η λήψη υπόψη των ουσιωδών ισχυρισμών του ενδιαφερομένου να προκύπτει από την αιτιολογία της διοικητικής πράξεως, όπου απαιτείται.

¹ Κατράς Ιωάννης Ν., Κωδικοποίηση Διοικητικής Δικονομίας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ Σεπτέμβριος 1996, σελ. 1304.

3. Η διοίκηση μπορεί να παρεκκλίνει από την αρχή της προηγούμενης ακροάσεως στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) Για λόγους επείγοντος, προκειμένου να ικανοποιηθεί δημόσιο συμφέρον, το οποίο πρέπει πάντως να σταθμιστεί με το ιδιωτικό συμφέρον του θιγόμενου από σκοπούμενο διοικητικό μέτρο.

Εάν η στάθμιση οδηγεί σε παράλειψη της ακροάσεως, η αρμόδια διοικητική αρχή προβαίνει σε προσωρινή ρύθμιση, η οποία ισχύει για διάστημα που δεν μπορεί να υπερβαίνει τις δεκαπέντε ημέρες. Στο διάστημα αυτό η διοικητική αρχή καλεί τον ενδιαφερόμενο να εκφράσει τις απόψεις του και μόνο εφόσον συντρέχει ιδιαίτερος λόγος προβαίνει σε οριστική ρύθμιση. Εάν η προθεσμία παρέλθει άπρακτη, το μέτρο παύει να ισχύει.

β) Σε διαδικασίες κινούμενες κατόπιν αιτήσεως, η Διοίκηση μπορεί να μην προβεί σε ακρόαση του αιτούντος, εφόσον για τη λήψη του διοικητικού μέτρου λαμβάνονται υπόψη αποκλειστικά και μόνο τα πραγματικά δεδομένα και τα αποδεικτικά στοιχεία που επικαλείται ο αιτών.

γ) Πριν από την έκδοση κανονιστικών πράξεων.

Σε περίπτωση όμως που κανονιστική πράξη περιορίζει ατομικά δικαιώματα, σχέδιο της δημοσιεύεται, με φροντίδα της αρμόδιας για την έκδοση της πράξεως αρχής, σε δύο τουλάχιστον ημερήσιες πανελλήνιες κυκλοφορίας, είκοσι τουλάχιστον ημέρες πριν τη δημοσίευση της πράξεως.

Κάθε θιγόμενος από την κανονιστική πράξη έχει το δικαίωμα να υποβάλει μέσα στην προθεσμία αυτή υπόμνημα με τις απόψεις του προς τη δημόσια αρχή.

2. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ:

Όπως η παράγραφος 1 του άρθρου 20 του Συντάγματος έτσι και η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου καθιερώνει ένα δικαίωμα διαδικασίας, όχι όμως ενώπιον της δικαιοσύνης, αλλά ενώπιον των διοικητικών αρχών του κράτους. Η

προέλευση του δικαιώματος μπορεί να ανιχνευθεί στη νομολογία, ιδίως του Συμβουλίου της Επικρατείας, από τα προδικαστορικά ακόμη χρόνια. Σταθμό στην εξέλιξη αποτέλεσε η ακύρωση από το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο, το έτος 1969, βασιλικών διαταγμάτων με τα οποία η δικτατορία απέλυσε, κατ' εφαρμογή της ΚΔ' Συντακτικής Πράξης του 1968, ανεπιθύμητους γι' αυτή δικαστικούς λειτουργούς των πολιτικών δικαστηρίων. Κρίθηκε ότι «επειδή το δικαίωμα ακρόασης παντός κρινομένου προσώπου αποτελεί γενικότεραν και θεμελιώδη αρχή του δικαίου, διασφαλίζουσιν το στοιχειώδες δικαίωμα υπερασπίσεως και εφαρμοστέα κατ' αρχήν εν πάση ευνομούμενη Πολιτεία, δεν δύναται να συναχθή αποκλεισμός της εφαρμογής αυτού εκ της σιωπής της ΚΔ' Συντακτικής Πράξεως»(ΣτΕ 1811/1969). Η απόφαση βέβαια προκάλεσε την οργή της χούντας και όχι μόνο δεν οδήγησε στην επιστροφή των απολυμένων, αλλά είχε ως αποτέλεσμα ευρείες εκκαθαρίσεις στο ίδιο το Συμβούλιο της Επικρατείας. Ύστερα από το ιστορικό αυτό περιστατικό όμως το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης απέκτησε τέτοια αίγλη ώστε να έρθει ως φυσιολογική συνέχεια, μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, η εισαγωγή του στο κείμενο του ίδιου του Συντάγματος, με ευρύτατη μάλιστα διατύπωση².

3. ΣΗΜΑΣΙΑ:

Το δικαίωμα ακρόασης του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. δεν είναι απλώς δικαίωμα πληροφόρησης της διοικητικής αρχής, αλλά δικαίωμα προς ανάπτυξη των απόψεων του ενδιαφερομένου επί των πραγματικών και νομικών δεδομένων της υποθέσεως του. Στο δικαίωμα αυτό του ιδιώτη αντιστοιχεί υποχρέωση της διοικήσεως (κι όχι απλό βάρος) να λάβει υπόψη της αυτές τις απόψεις και να τις συνεκτιμήσει, προτού καταλήξει στη λήψη μιας συγκεκριμένης απόφασης εις βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του συμμετέχοντος στη διοικητική

² Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ'

διαδικασία.

Το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης εξυπηρετεί από τελολογική άποψη δύο τουλάχιστον λειτουργίες. Μία *προστατευτική* των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του διοικουμένου (στην οποία αντιστοιχεί στους αντίποδες η ειρηνευτική λειτουργία της ακρόασης) και μία λειτουργία *διευκόλυνσης* του διοικητικού έργου η οποία εκφράζεται ως *νομιμοποιητική* των διοικητικών αποφάσεων συντελώντας έμμεσα και στην αύξηση της διοικητικής αποτελεσματικότητας³.

Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος συνεπάγεται ότι η προηγούμενη ακρόαση συνιστά *ουσιώδη τύπο* για τη διοικητική πράξη, όχι μόνο εκεί όπου ο νόμος σιωπά, αλλά ακόμη και παρά τον τυχόν ρητό νομοθετικό αποκλεισμό της. Η διάταξη λοιπόν του άρθρου 20 παρ. 2 του Συντάγματος είναι άμεσης εφαρμογής και ιδρύει ευθεία υποχρέωση της δημόσιας διοίκησης, ανεξάρτητη από τη νομοθετική διαμεσολάβηση(ΣτΕ 4257/2000). Η παράλειψη της προηγούμενης ακρόασης καθιστά συνεπώς αυτόματα άκυρη τη διοικητική ενέργεια ή μέτρο(ΣτΕ 657/1976 – βλ. και παρακάτω σελ. 28)⁴. Η υποχρέωση λοιπόν της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει απευθείας εκ του Συντάγματος, και αν ακόμη δεν την προβλέπει ο νόμος. Διάταξη νόμου που προβλέπει την *δυνατότητα* μόνο, αλλά όχι την υποχρέωση προηγούμενης ακρόασης οφείλει να ερμηνεύεται *σύμφωνα με το Σύνταγμα*, πρέπει δηλαδή να της αποδίδεται η σημασία ότι παραμερίζει τυχόν νομοθετικά εμπόδια στην τήρηση της αρχής του Συντάγματος. Στην λέξη «δυνατότητα» δεν πρέπει δηλαδή να δοθεί η ερμηνεία «δεν υποχρεούται» (που θα έκανε την διάταξη του νόμου αντισυνταγματική), αλλά «δεν κωλύεται» από τον νόμο. Η ερμηνεία αυτή

Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 436.

³ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 467.

⁴ Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 436-437.

αποφεύγει την σύγκρουση νόμου και Συντάγματος («σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία του νόμου») και πρέπει επομένως να ακολουθηθεί ⁵.

Η προηγούμενη ακρόαση οφείλει να είναι *αποτελεσματική*, περιλαμβάνοντας κάθε νόμιμο μέσο που συντείνει στην καλύτερη υπεράσπιση των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του διοικουμένου. Συνεπώς εμπεριέχει και το δικαίωμα παράστασης ή συμπαράστασης με δικηγόρο στην πειθαρχική «δίκη», ενόψει και των συχνά λεπτών νομικών ζητημάτων ουσίας και διαδικασίας τα οποία ανακύπτουν στις «δίκες» αυτές ενώπιον πειθαρχικών συμβουλίων της διοίκησης. Είναι άρα αντισυνταγματικές όσες διατάξεις της κοινής νομοθεσίας αποκλείουν την παράσταση δικηγόρου στην πειθαρχική «δίκη» ⁶. Σχετική απόφαση του ΣτΕ αναφέρει ότι το δικαίωμα ακρόασης του ενδιαφερομένου, που ισχύει και για τη διαδικασία ενώπιον των πειθαρχικών συμβουλίων, περιλαμβάνει και την ευχέρεια του εγκαλουμένου να ζητήσει συμπαράσταση πληρεξούσιου δικηγόρου. Η διοίκηση οφείλει να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό έστω και αν η ειδική νομοθεσία δεν προβλέπει την τήρηση αυτού του ουσιαστικού τύπου ⁷. Ακόμη η παροχή της δυνατότητας στον πειθαρχικώς διωκόμενο να αναθέσει την υπεράσπισή του ενώπιον του τελικώς και κατ' ουσίαν κρίνοντος πειθαρχικού σε δικηγόρο της επιλογής του συνιστά επαρκή εγγύηση προστασίας του στην πειθαρχική διαδικασία και καλύπτει τυχόν παρανομία της απόρριψης του αιτήματος συμπαράστασης του εγκαλουμένου με δικηγόρο στο πειθαρχικό συμβούλιο ⁸.

⁵ Δαγτόγλου Π. Δ., Γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 479.

⁶ Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 437.

⁷ ΣτΕ 2885/1998, Το Σύνταγμα 1999/25, Επιθεώρηση συνταγματικής θεωρίας και πράξεως, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ.146.

⁸ ΣτΕ 2241/1999, Το Σύνταγμα 1999/25, Επιθεώρηση συνταγματικής θεωρίας και πράξεως, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ.1140.

4. Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΠΡΟΣ ΑΚΡΟΑΣΗ:

Μέρος της διαδικασίας που ακολουθείται για να ασκηθεί το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης είναι η πρόσκληση προς ακρόαση, με την οποία η διοικητική αρχή καλεί τον διοικούμενο ενώπιόν της για να αναπτύξει τις απόψεις του σχετικά με την διοικητική ενέργεια ή μέτρο που πρόκειται να ασκήσει εις βάρος του.

Τύπος: Η πρόσκληση προς ακρόαση πρέπει να είναι πάντα *έγγραφη*. Ακόμη και στις απλές ή οικείες στον ιδιώτη υποθέσεις δεν μειώνεται η σημασία του αποδεικτικού σκοπού της πρόσκλησης και η προστατευτική των εννόμων συμφερόντων του λειτουργία⁹. Η **νομολογία** έχει δεχθεί ότι δεν απαιτείται κλήση σε προηγούμενη ακρόαση όταν από την εν γένει συμπεριφορά και στάση του υπαλλήλου συνάγεται ότι αυτός *δεν αμφισβητεί* την σε βάρος του κατηγορία και δεν πρόκειται να προσέλθει στο πειθαρχικό συμβούλιο(ΣτΕ 4970/1996). Έτσι όμως τίθεται υπό την εκτίμηση της διοίκησης το λυσιτελές ή μη της άσκησης συνταγματικού δικαιώματος από τον φορέα του, πράγμα αποκρουστέο για λόγους αρχής¹⁰.

Περιεχόμενο: Στην πρόσκληση πρέπει να εμπεριέχονται τουλάχιστον τα στοιχεία εκείνα τα οποία αποτελούν αντικείμενο του δικαιώματος ακροάσεως, δεδομένου ότι στο δικαίωμα ακροάσεως του ενδιαφερομένου αντιστοιχεί ως απαραίτητη προϋπόθεσή του ένα δικαίωμα πληροφόρησής του, χωρίς το οποίο η αρχή του 20 παρ. 2 Συντ. είναι καταδικασμένη να μείνει κενή περιεχομένου. Ως προς τα νομικά δεδομένα, η διοίκηση υποχρεούται να γνωστοποιεί αιτιολογημένα στον ενδιαφερόμενο με την πρόσκληση προς ακρόαση το βασικό νομικό της

⁹ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακροάσεως στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 468.

¹⁰ Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 441.

προσανατολισμό, ο οποίος ανάλογα με τη σπουδαιότητα ή πολυπλοκότητα του θέματος μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο συγκεκριμένος¹¹. Εξάλλου η κλήση σε ακρόαση πρέπει να περιγράφει λεπτομερώς τα παραπτώματα που αποδίδονται τυχόν στον εγκαλούμενο και να κοινοποιείται πάντα πριν από ικανό χρόνο, ώστε αυτός να μπορεί να ετοιμάσει την απολογία του αφού προηγουμένως λάβει γνώση των στοιχείων του εις βάρος του φακέλου(ΣτΕ 1214/1979).

Παράδειγμα από τη νομολογία: Αμφισβητήσιμη φαίνεται η ορθότητα της νομολογιακής παραδοχής ότι, επειδή η πράξη με την οποία διατάσσεται η κατεδάφιση αυθαιρέτου κτίσματος αναφέρεται στο κτίσμα και όχι στο πρόσωπο του ιδιοκτήτη του, η κλήτευση για προηγούμενη ακρόαση νόμιμα συντελείται με την τοιχοκόλληση στην είσοδο(ΣτΕ 2848/1997). Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί δικαιολογημένο μόνο αν η δημόσια αρχή αγνοεί την ταυτότητα του ιδιοκτήτη, ενώ αν τη γνωρίζει η τοιχοκόλληση αντί επίδοσης στον ιδιοκτήτη παρακινώνει χωρίς θεμιτό λόγο την άσκηση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης, αφού ενδέχεται αυτός να μην επισκεφθεί το ακίνητο στον κρίσιμο χρόνο¹². Πάντως ακόμα και όταν η αρμόδια αρχή αγνοεί την ακριβή διεύθυνση κατοικίας του ενδιαφερομένου ιδιώτη θα πρέπει ανεξάρτητα από την ύπαρξη υπαιτιότητας του τελευταίου να αναζητεί άλλον πρόσφορο τρόπο γνωστοποίησης της κλήσης προς ακρόαση συμπεριλαμβανομένης και της επίδοσης σε πρόσωπο αγνώστου κατοικίας.

Όσον αφορά στους αλλοδαπούς αυτοί φέρουν το βάρος της κατανοήσεως της κλήσεως προς ακρόαση και οφείλουν να υποβάλουν την απολογία τους στα ελληνικά ή να φροντίζουν για την πρόσληψη διερμηνέα. Η γλώσσα της

¹¹ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 468,469.

ακροάσεως πρέπει όμως να είναι ατομικά προσανατολισμένη στο επίπεδο του ενδιαφερομένου ιδιώτη.

Από πλευράς προσδιορισμού του χρονικού σημείου της κλήσεως προς ακρόαση “ώριμη” θα πρέπει να θεωρείται μία υπόθεση, όταν η αρμόδια αρχή **πρώτον** έχει συγκεντρώσει όλο το απαιτούμενο πραγματικό και αποδεικτικό υλικό και **δεύτερον** έχει διαμορφώσει το βασικό νομικό της προσανατολισμό. Αν ο διοικούμενος εμφανιστεί ενώπιον της αρχής και εκφράσει τις απόψεις του, πριν καν του κοινοποιηθεί η κλήση προς ακρόαση, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι ο τύπος του 20 παρ. 2 Συντ. καλύπτεται μόνο όταν εκ των πραγμάτων προκύπτει ότι ο ενδιαφερόμενος ενεργεί έχοντας γνώση των πράξεων και των παραλείψεων που του αποδίδονται.

Ο εύλογος χρονικός σύνδεσμος μεταξύ *ακροάσεως* και *εκδόσεως* της πράξεως πρέπει πάντα να ελέγχεται από τον δικαστή και από τις *δύο κατευθύνσεις*. Χρονικό διάστημα μικρότερο του εύλογου δημιουργεί αμφιβολίες ως προς το αν οι απόψεις του διοικουμένου ελήφθησαν υπόψη, ενώ διάστημα μεγαλύτερο του εύλογου καθιστά την ακρόαση αναποτελεσματική¹³.

5. ΦΟΡΕΙΣ:

Φορέας του δικαιώματος του άρθρου 20 παρ. 2 μπορεί να είναι οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από ιθαγένεια ή κατοικία, και οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από τόπο έδρας. Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου είναι φορείς του δικαιώματος αυτού μόνον όταν πρόκειται για προστασία δικαιωμάτων του κοινού δικαίου ή για εξατομικευμένη προσβολή συνταγματικών εγγυήσεων, όπως προ πάντων του δικαιώματος «διοικητικής αυτοτέλειας» των οργανισμών

¹² Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ’ Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 437.

¹³ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακροάσεως στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 469,470.

τοπικής αυτοδιοικήσεως και της διοικήσεως των τοπικών υποθέσεων από αυτούς, καθώς και του δικαιώματος «πλήρους αυτοδιοικήσεως» των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Δικαίωμα προηγούμενης ακροάσεως έχει μόνο ο «ενδιαφερόμενος», ο φορέας δηλαδή των δικαιωμάτων ή συμφερόντων εις βάρος των οποίων «λαμβάνεται» μια διοικητική ενέργεια ή μέτρο. Τρίτοι (με τις εξαιρέσεις των σχέσεων κατά νόμον επιμελείας) δεν δικαιούνται σε προηγούμενη ακροάση ¹⁴. Γενική εκ των προτέρων *παραίτηση* του διοικουμένου από το δικαίωμα ακροάσεώς του απαγορεύεται. Αντίθετα ρητή ή σιωπηρή *παραίτηση* του ιδιώτη από συγκεκριμένη άσκησή του στο πλαίσιο τρεχούσης διοικητικής διαδικασίας και εν γνώσει όλων των πραγματικών και νομικών δεδομένων της υποθέσεώς του είναι επιτρεπτή. Το δικαίωμα του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. αποτελεί δικαίωμα αμεταβίβαστο. Σε περίπτωση αντικειμενικής αδυναμίας του διοικουμένου να το ασκήσει προσωπικά μπορεί να ασκηθεί δια *πληρεξουσίου*. Από απόψεως ιδιωτικού διεθνούς δικαίου για την άσκηση του δικαιώματος ακροάσεως εφαρμόζονται αναλογικά τα άρθρα 7 και 9 ΑΚ, ενώ το ανήλικο παιδί μπορεί να ασκήσει το διαδικαστικό αυτό δικαίωμα δια του νομίμου εκπροσώπου του ή του επιτρόπου του. Στον πληρεξούσιο του ενδιαφερομένου μπορεί να απευθύνεται η κλήση προς ακρόαση, ενώ ο τελευταίος δεν υποχρεούται να ειδοποιήσει εκ των προτέρων την αρχή για το αν προτίθεται να ασκήσει το δικαίωμα ακροάσεώς του προσωπικά ¹⁵.

6. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ:

Αντικείμενο του δικαιώματος ακροάσεως του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. είναι οπωσδήποτε όλα τα πραγματικά εκείνα γεγονότα, καθώς και τα αποδεικτικά

¹⁴ Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα Β', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 1191-1192.

¹⁵ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακροάσεως στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 468,470-471.

στοιχεία που τα στηρίζουν, τα οποία είναι δυνατόν να συμβάλουν στην ανεύρεση και ορθή εφαρμογή του πραγματικού του κανόνα δικαίου, που πρόκειται να στηρίξει τη διοικητική απόφαση, ή σε περίπτωση χορήγησης διακριτικής ευχέρειας στον ακριβή προσδιορισμό των εννόμων συνεπειών του.

Η διοικητική αρχή οφείλει να παρέχει στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να εκφράσει και τις νομικές του απόψεις, όπως προκύπτει τόσο από το γράμμα όσο και από το τέλος του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ., υποχρεούται όμως και στην περίπτωση αυτή να τις λάβει υπόψη της, μόνο στο μέτρο που είναι δυνατόν να συμβάλουν στην ανεύρεση και ορθή ερμηνεία του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου.

Ο ενδιαφερόμενος δεν δικαιούται απλώς να παραθέσει τα πραγματικά γεγονότα και επιχειρήματα, που θεμελιώνουν το δικαίωμα ή έννομο συμφέρον του (*επιθετική πλευρά*), αλλά και να εκφράσει τις απόψεις του επί των διαφορετικών πραγματικών γεγονότων που επικαλείται η διοίκηση (*αμυντική πλευρά*).

Επιχειρήματα τελολογικής υφής και συνεκτίμηση της αρχής της *διοικητικής αποτελεσματικότητας* επιβάλλουν διαφορετική αντιμετώπιση αναφορικά με την αμυντική πλευρά του δικαιώματος ακροάσεως κατά την έκφραση νομικών απόψεων. Όταν η διοικητική αρχή προτίθεται να βασίσει την απόφασή της σε πραγματικά περιστατικά και μόνο, που επικαλέστηκε με την αίτησή του ο ενδιαφερόμενος, απόκειται στην ελεγχόμενη ως προς την καλή χρήση της και την τήρηση των άκρων ορίων της *διαδικαστική διακριτική της ευχέρεια*, να του παράσχει τη δυνατότητα να αντιπαρατεθεί με τη διαφορετική νομική της άποψη. Σε περίπτωση τώρα μη-αποδοχής της αιτήσεως του ενδιαφερομένου επί τη βάση πραγματικών περιστατικών που δεν περιέχονται σε αυτήν, το γράμμα και η τελολογία του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. επιβάλλουν την προηγούμενη ακρόασή του, ώστε να μπορέσει να διατυπώσει τις απόψεις του επ' αυτών, ανεξάρτητα από το αν η τροποποίηση ή συμπλήρωση της αιτήσεως είναι νόμιμη ή παράνομη. Περιπτώσεις αποδοχής αιτήσεων γενικής διατύπωσης, που δεν προσδιορίζουν το

αντικείμενο της διαδικασίας θα πρέπει να αντιμετωπίζονται όπως οι περιπτώσεις *μερικής αποδοχής* της αιτήσεως, αφού είναι πάντα δυνατόν να περιέχουν παροχή περιορισμένου πλεονεκτήματος και συνεπώς μέτρο εις βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του ενδιαφερομένου ¹⁶.

7. ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ:

Ανεπίτρεπτη είναι η θέση *ενιαίας* για κάθε είδους διαδικασία ή *ορισμένης* για ένα συγκεκριμένο είδος διαδικασίας προθεσμίας προς ακρόαση, ενώ επιτρέπεται η θέσπιση από τον νομοθέτη ενός χρονικού *minimum* προς ακρόαση. Όταν ο νομοθέτης αφήνει απόλυτα στην κρίση της αποφασίζουσας αρχής την ευχέρεια συγκεκριμενοποίησης της αόριστης έννοιας του *ευλόγου* χρόνου, που πρέπει να ταχθεί στον διοικούμενο για να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, η διοίκηση θα πρέπει πάντα να θέτει προθεσμία λίγο μακρύτερη της κανονικά απαιτούμενης.

Όταν προϋπόθεση της λήψης δυσμενούς μέτρου είναι η πάροδος συγκεκριμένης προθεσμίας ορθό είναι να δεχτούμε ότι μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής η διοίκηση θα πρέπει να τάξει νέα προθεσμία προς ακρόαση.

Επίσης αν ο ενδιαφερόμενος εμφανιστεί αυτόκλητα πριν από τη λήξη της προθεσμίας και εκφράσει τις απόψεις του, εφόσον δεν προβεί σε περαιτέρω επιφύλαξη, η διοίκηση μπορεί χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση να προβεί στην έκδοση του δυσμενούς για τον διοικούμενο μέτρου, χωρίς να χρειάζεται να απαιτήσει ρητή παραίτηση του ενδιαφερομένου από τη χρήση της υπόλοιπης προθεσμίας προς τον σκοπό έκφρασης περαιτέρω απόψεων.

Από την τεολογική ερμηνεία του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. ακόμη προκύπτει, ότι οι επιδιωκόμενοι με την ακρόαση στόχοι μπορούν να επιτευχθούν ικανοποιητικά μόνο όταν η διοίκηση στην κλήση προς ακρόαση θέτει *ρητά* χρονικό όριο προς ενάσκηση του δικαιώματος. Παράβαση της διαδικαστικής

¹⁶ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα,

αυτής υποχρέωσης μπορεί να οδηγήσει σε ακυρωσία της σχετικής διοικητικής πράξης¹⁷.

8. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ:

Η προηγούμενη ακρόαση του ενδιαφερομένου έχει ως διπλό σκοπό:

- αφενός να δώσει στον ενδιαφερόμενο την δυνατότητα να υποστηρίξει τα δικαιώματά ή συμφέροντά του και να προτείνει εύλογες λύσεις πριν ακόμη προβεί η διοίκηση στην επιβαρυντική ενέργεια ή μέτρο, γιατί μετά από αυτήν ως μόνη διέξοδος θα απέμενε η δαπανηρή και χρονοβόρος προσφυγή στα δικαστήρια.

- αφετέρου να διασφαλίσει την καλύτερη ενημέρωση της διοικήσεως και επομένως την αποτελεσματικότερη, ευλογότερη και δικαιότερη λειτουργία της.

Από τα ανωτέρω προκύπτουν τρεις τουλάχιστον προϋποθέσεις της υποχρέωσης της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου.

Η πρώτη προϋπόθεση είναι ότι η διοικητική ενέργεια ή το διοικητικό μέτρο είναι επιβαρυντικό, για τα δικαιώματα ή συμφέροντα του ιδιώτη και μάλιστα επιφέρει *θετική βλάβη στα υπάρχοντα δικαιώματα ή συμφέροντά του*(ΣτΕ 1905/1977 – βλ. παρ.ακ. σελ.29) .

Η δεύτερη προϋπόθεση είναι ότι η επιβάρυνση αυτή προέρχεται από το ίδιο το διοικητικό μέτρο και είναι αποτέλεσμα ασκήσεως διακριτικής ευχέρειας της διοικήσεως. Αν προέρχεται απευθείας από τον νόμο ως «αυτόματη» έννομη συνέπεια του, ενώ στην διοίκηση δεν απομένουν παρά «δέσμιες» ενέργειες, η προηγούμενη ακρόαση δεν απαιτείται, γιατί είναι άσκοπη, αφού δεν μπορεί να επηρεάσει την απόφαση της διοικήσεως.

Η τρίτη προϋπόθεση είναι ότι ο ενδιαφερόμενος δεν είχε *ήδη την ευκαιρία να εκθέσει τις απόψεις του*, όπως όταν το διοικητικό μέτρο εξεδόθη αιτήσεως του

Αθήνα-Κομοτηνή 1992,σελ. 214-215,346.

¹⁷ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 469.

ενδιαφερομένου¹⁸.

9. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ:

Το άρθρο 20 παρ. 2 του Συντάγματος αναφέρεται σε *κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο*, υπονοώντας όχι μόνο κατά τον τύπο, δηλαδή το όργανο και τη διαδικασία έκδοσης, αλλά και κατά την ουσία διοικητικές, δηλαδή με χαρακτηριστικά ατομικό ή ειδικό και/ή συγκεκριμένο. Αποκλείονται έτσι από το πεδίο εφαρμογής του όχι μόνο οι τυπικοί νόμοι, αλλά και οι κανονιστικές πράξεις της διοίκησης (ΣτΕ 2040-2043/1977 – βλ. παρακ. σελ.28). Ως προς τις τελευταίες η προηγούμενη ακρόαση είναι άλλωστε και πρακτικά δυσχερής, αφού αυτές εξ ορισμού αφορούν ακαθόριστο εκ των προτέρων αριθμό προσώπων και επομένως δε θα ήξερε ποιον να καλέσει. Δεν αποκλείεται πάντως να καθιερωθεί νομοθετικά η προηγούμενη ακρόαση και για κανονιστικές πράξεις. Ειδικές εξαιρέσεις είναι δυνατόν να προβλέψει ο νομοθέτης σε περιπτώσεις που η ακρόαση εμφανίζεται πρακτικώς δυνατή λόγω σχετικά μικρού και σταθερού αριθμού ενδιαφερομένων, ενώ παράλληλα και η προσβολή της έννομης σφαίρας τους παρίσταται ως ιδιαίτερα σημαντική. Εξάλλου δεν συνιστούν ακόμη ολοκληρωμένη διοικητική ενέργεια ή μέτρο οι απλές προπαρασκευαστικές, μη εκτελεστές πράξεις και άρα δεν απαιτείται καταρχήν ούτε και σ' αυτές προηγούμενη ακρόαση (ΤριμΔιοικΠρωτΑθ 11415/1992)¹⁹.

Στην έννοια «*κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο*» ανήκουν βέβαια και οι απλώς *υλικές πράξεις* της διοικήσεως, αναφορικά με τις οποίες όμως δεν θα ανακύπτει ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων. Κι αυτό γιατί η υλική ενέργεια άλλοτε θα είναι ουδέτερη απέναντι στον ενδιαφερόμενο, άλλοτε οι αναγκαστικές δυσμενείς έννομες συνέπειές της θα

¹⁸ Δαγτόγλου Π. Δ., Γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 481-482.

¹⁹ Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 438.

ειδηλώνονται όταν θα είναι πλέον αργά για να γίνει λόγος για τήρηση της αρχής της προηγούμενης ακρόασης και άλλοτε θα συντρέχει εμφανής λόγος εξαιρέσεως (φύση μέτρου – διοικητική αποτελεσματικότητα – δημόσιο συμφέρον). Σε περιπτώσεις πάντως που η υλική πράξη σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες και η προηγούμενη επαφή με τον ενδιαφερόμενο είναι δυνατή ένας ουσιώδης πυρήνας της αρχής του 20 παρ. 2 Συντ. θα πρέπει να τηρείται έστω και υπό τη μορφή της *άτυπης συνεννόησης*²⁰.

Παραπέρα γίνεται δεκτό ότι το άρθρο 20 παρ. 2 του Συντάγματος έχει εφαρμογή (μόνο) σε διοικητικές ενέργειες ή μέτρα με τα οποία επέρχεται *θετική βλάβη στα δικαιώματα ή έννομα συμφέροντα* συγκεκριμένου προσώπου κι όχι όταν η διοίκηση απλώς παραλείπει ή αρνείται τη χορήγηση δικαιώματος ή τη δημιουργία νέας νομικής κατάστασης υπέρ του παραπάνω προσώπου. Οπωσδήποτε δεν υπάρχει βλάβη των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του διοικουμένου, άρα αυτός δεν μπορεί να αξιώσει προηγούμενη ακρόαση, αν δεν έχει με τη μέλλουσα να εκδοθεί πράξη άμεσο νομικό δεσμό τέτοιο ώστε να στοιχειοθετείται έννομο συμφέρον του για προσβολή της με ένδικο βοήθημα²¹. Κρίσιμος χρόνος για την ύπαρξη του εννόμου συμφέροντος θα πρέπει να είναι ο χρόνος κλήσεως προς ακρόαση²².

Και πέρα από τις περιπτώσεις αυτές όμως, όπου ο αποκλεισμός της προηγούμενης ακρόασης θα μπορούσε να βρει έρεισμα στην ίδια τη διάταξη του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ., η νομολογία συρρικνώνει το πεδίο εφαρμογής της όταν η τελευταία φαίνεται να απειλεί την *αποτελεσματικότητα της διοικητικής δράσης* λόγω

²⁰ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992σελ. 475.

²¹ Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 438-439.

²² Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 468.

της καθολικότητας και γενικότητας που τη χαρακτηρίζουν. Η τυχόν κατά γράμμα εφαρμογή της διάταξης θα δημιουργήσει πραγματικό αδιέξοδο στη Διοίκηση, θα ενισχύσει τη γραφειοκρατία, θα επεκτείνει τις χρονοβόρες διαδικασίες, θα διευρύνει το πνεύμα της ευθυνοφοβίας και θα οδηγήσει σε πλήρη αποτελμάτωση την κρατική μηχανή²³.

Ακόμη το δικαίωμα ακρόασης έχει εφαρμογή μόνον όταν η διοικητική κρίση, δυνάμει της οποίας εκδίδεται η θίγουσα τον διοικούμενο πράξη, σχηματίζεται επί τη βάσει εκτιμήσεως της υποκειμενικής συμπεριφοράς του διοικουμένου όχι δε και όταν διαμορφώνεται βάσει καθαρώς αντικειμενικών δεδομένων(ΣτΕ 2594/1977)²⁴. Με το πνεύμα αυτό γίνεται πάγια δεκτό ότι δεν απαιτείται προηγούμενη ακρόαση του ενδιαφερομένου όταν η ενέργεια της διοίκησης δεν συνδέεται με την υποκειμενική συμπεριφορά του, αλλά στηρίζεται σε *αντικειμενικά δεδομένα* και κριτήρια, αποτελώντας μάλιστα άσκηση *δέσμιας αρμοδιότητας*. **Παραδείγματα** από τη νομολογία: **α)** Εδώ μπορεί να υπαχθεί η απόλυση δημοσίου υπαλλήλου λόγω συμπλήρωσης 35ετούς πραγματικής και συντάξιμης υπηρεσίας, αφού η λύση της υπαλληλικής σχέσης επέρχεται κατά τον νόμο αυτοδίκαια, μόλις συντρέξουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, που διαπιστώνονται ενόψει των στοιχείων του υπηρεσιακού του φακέλου. **β)** Παρόμοια δεν απαιτείται προηγούμενη της ανάκλησης άδειας λειτουργίας ασφαλιστικής επιχείρησης, λόγω παραβίασης της υποχρέωσής της προς κάλυψη των τεχνικών αποθεμάτων (άρθρο 9 ν.δ. 400/1970), ακρόαση των υπευθύνων της επιχείρησης, αφού η ανωτέρω διαπίστωση συνιστά δεδομένο αντικειμενικού χαρακτήρα(ΣτΕ 1062/1998). **γ)** Αντίστοιχα έχει κριθεί ότι δεν επιβάλλεται η τήρηση του άρθρου 20 παρ. 2

²³ Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 439.

Συντ. όταν ο Νομάρχης, με τη διαπίστωση και μόνη ότι ο δήμαρχος παραπέμφθηκε ενώπιον ποινικού δικαστηρίου για αδίκημα άμεσα σχετιζόμενο με τον Δήμο, υποχρεούται, χωρίς δυνατότητα περαιτέρω εξέτασης, να τον θέσει σε αργία μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσής του(ΣτΕ 3801/1978 – βλ. και παρ.α. σελ.34), **δ)**ενώ το ίδιο ισχύει και όταν ο Υπουργός Οικονομικών θέτει υποχρεωτικά σε αργία υπάλληλο, επειδή ο τελευταίος έχει παραπεμφθεί σε δίκη με την κατηγορία της δωροδοκίας(ΣτΕ 1859/1997). **ε)**Ούτε το αρμόδιο πανεπιστημιακό όργανο υποχρεούται να καλέσει τον ενδιαφερόμενο φοιτητή πριν από την ανάκληση απόφασης για μετεγγραφή του από πανεπιστήμιο του εξωτερικού, αν αυτή έχει πραγματοποιηθεί στη βάση πιστοποιητικού το οποίο ανατράπηκε με μεταγενέστερο έγγραφο του ίδιου πανεπιστημίου, αφού έτσι η μετεγγραφή απώλεσε το νόμιμο έρεισμά της(ΣτΕ 1058/1979). **στ)**Ακόμη η πραγμάτωση της απαιτήσεως του δημοσίου κατά του οφειλέτη του με μέτρα αναγκαστικής εκτέλεσης δεν εξαρτάται από προηγούμενη ακρόαση του τελευταίου(ΔιοικΕφΑθ 3040/1991 και ΔιοικΕφΠειρ 130/1993), **ζ)**όπως και ο κατ' ενάσκηση δέσμιας εξουσίας καταλογισμός πρόσθετου τέλους σε βάρος οφειλέτη του ΙΚΑ, εφόσον αυτός καθυστερεί την καταβολή εισφορών(ΣτΕ 2940/1994). **η)**Με το ίδιο σκεπτικό δεν προσκρούει στο άρθρο 20 παρ. 2 Συντ. η μη πρόβλεψη ενστάσεως για τον ενδιαφερόμενο ιδιοκτήτη κατά του χαρακτηρισμού του οικοπέδου του ως χώρου ανέγερσης κτιρίου για την εξυπηρέτηση δημόσιων σκοπών(ΣτΕ 693/1994), **θ)**όπως και η μη κλήση των ενδιαφερομένων σε ακρόαση πριν από την (υποχρεωτική) κήρυξη έκτασης ως αναδασωτέας(ΣτΕ 1710/2000). **ι)**Επίσης η νομολογία δέχεται ότι η μη πρόσκληση του οφειλέτη του δημοσίου να ακουστεί πριν από την έκδοση πράξης απαγόρευσης εξόδου του από τη χώρα δεν αντίκειται στο Σύνταγμα, διότι ο διασφαλιστικός του δημοσίου συμφέροντος σκοπός του νόμου θα διέτρεχε

²⁴ Σαρμάς Ιωάννης Δ., Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του ΣτΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα,

κίνδυνο ματαιώσεως αν ο ενδιαφερόμενος λάβαινε γνώση του σχεδιαζόμενου μέτρου(ΣτΕ 1545/1995).

ια) Ακόμη περισσότερο προχώρησε η νομολογία όταν δέχτηκε ότι το «γενικώτερον συμφέρον της Εκκλησίας» μπορεί να δικαιολογήσει την αποπομπή Μητροπολίτη από τον θρόνο του χωρίς προηγούμενη ακρόαση, έστω κι αν το μέτρο συναρτάται με τη συμπεριφορά του και την εξαιτίας αυτής δημιουργία εχθρικής διάθεσης στον θρησκευτικό λαό της περιοχής(ΣτΕ 4113/1983 – βλ. και παρακ. σελ.36). Εδώ είναι σαφές ότι παραβιάστηκε το άρθρο 20 παρ. 2 του Συντ., αφού επρόκειτο για επιβολή κυρώσεως σε συνάρτηση προς την υποκειμενική συμπεριφορά του αποπεμφθέντος. **ιβ)** Πιο πρόσφατα κρίθηκε ότι δεν υφίσταται στάδιο ακροάσεως Μητροπολίτη κατά την έκδοση προεδρικού διατάγματος ανακλητικού της καταστάσεως διορισμού του, εφόσον του επιβλήθηκε επιτίμιο ακοινωνησίας, που είναι λόγω της φύσης του πράξη της Εκκλησίας ανέλεγκτη από την Πολιτεία, και η τελευταία έχει νόμιμη υποχρέωση να εκδώσει το διάταγμα(ΣτΕ 2927/1996).

ιγ) Παράλληλα η νομολογία δέχεται με ευκολία την υποκατάσταση της προηγούμενης ακρόασης από ισοδύναμο, υποτίθεται, αποτελέσματος ενέργειες ή διαδικασίες. Έτσι θεωρείται ότι δεν τίθεται θέμα παραβίασης του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. όταν ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος κίνησε μια διαδικασία με αίτησή του και συνεπώς είχε τη δυνατότητα να ειθέσει με αυτή τις απόψεις και τους ισχυρισμούς του, συνυποβάλλοντας τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία(ΣτΕ 1905/1977, ΣτΕ 2026/1996). **ιδ)** Το ίδιο ισχύει και όταν αυτός δεν κλήθηκε σε προηγούμενη ακρόαση, ανέπτυξε όμως τις απόψεις του ασκώντας την τυχόν προβλεπόμενη προσφυγή ενώπιον υπερκείμενης διοικητικής αρχής κατά της δυσμενούς πράξης(ΣτΕ 3417/1978, ΣτΕ 3327/1999, ΣτΕ 2519/2000), έστω κι αν η άσκηση της προσφυγής δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα. **ιε)** Δεν

αναπληρώνει όμως τη μη τήρηση του τύπου της κλήσης σε ακρόαση ή άσκηση ένδικου βοηθήματος ενώπιον δικαστηρίου(ΣτΕ 753/1991), εκτός αν μπορεί να ζητηθεί παράλληλα η εξώδικη λύση της διαφοράς, οπότε ο διοικούμενος έχει την ευχέρεια ν' αναπτύξει τις απόψεις του στη διοικητική αρχή(ΣτΕ 215/1995, ΣτΕ 6105/1995).

ιστ)Εξάλλου, εάν ο τύπος της προηγούμενης ακρόασης έχει τηρηθεί σε πρώτο βαθμό διοικητικής διαδικασίας, γίνεται δεκτό ότι δεν απαιτείται η εκ νέου τήρησή του σε επόμενο στάδιο κρίσεως. Έτσι ο υπουργός, πριν αποφανθεί επί προσφυγής κατά πράξης του Νομάρχη, δεν χρειάζεται να καλέσει εκπρόσωπο του προσφεύγοντος για ν' αναπτύξει τις απόψεις του(ΣτΕ 2524/1992), **ιζ)**όπως και ο προϊστάμενος του οικείου Γραφείου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης δεν χρειάζεται να καλέσει τον μαθητή, όταν ασκεί έλεγχο νομιμότητας της απόφασης των καθηγητών του σχολείου για αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος(ΣτΕ 2362/1995). **ιη)**Κατ' επέκταση κρίθηκε ότι αν ο υπάλληλος έχει απολογηθεί ενώπιον του πειθαρχικού προϊσταμένου του δεν απαιτείται νέα κλήση σε απολογία ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου(ΣτΕ 5660/1996).

ιθ)Επίσης παρέλκει η κλήση σε ακρόαση του ενδιαφερομένου αν το διοικητικό όργανο δεν εισέλθει σε εξέταση της ουσίας της υπόθεσης(ΣτΕ 2717/1990), όπως και όταν η διεύθυνση κατοικίας ή διαμονής του είναι άγνωστη στη διοίκηση(ΣτΕ 4262/1995).

Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. περιορίζεται λοιπόν στις τυπικά και ουσιαστικά διοικητικές, και μάλιστα εκτελεστές, πράξεις (όχι παραλείψεις ή αρνήσεις), οι οποίες εκδίδονται ύστερα από πρωτοβουλία της διοίκησης και κατά διακριτικής της ευχέρεια, στηριζόμενες σε υποκειμενική συμπεριφορά του διοικουμένου ο οποίος έχει έννομο συμφέρον να τις προβάλει δικαστικώς.

Από τη **νομολογία** μπορούμε να σταχυολογήσουμε τις εξής περιπτώσεις

υποχρέωσης της διοίκησης για προηγούμενη ακρόαση: **α)** Όταν ανακαλείται η αποστρατεία αξιωματικού επειδή διαπιστώθηκε ότι η υποβολή από αυτόν υποψηφιότητας στις βουλευτικές εκλογές αποτέλεσε απλό πρόσχημα για την έξοδό του από το στράτευμα και την περιγραφή ανειλημμένης υποχρέωσής του για υπηρεσία σ' αυτό (ΣτΕ 2078/1976 – βλ. παρακ. σελ.28). **β)** Όταν επιβάλλεται η κώρωση της βαθμολόγησης με μονάδα γραπτού δοκιμίου εισαγωγικών εξετάσεων στα Α.Ε.Ι. λόγω αναγραφής απρεπών εκφράσεων (ΣτΕ 1082/1991). **γ)** Όταν αυτοκίνητο ευρισκόμενο στις τελωνειακές αποθήκες κηρύσσεται αζήτητο (ΑΠ 195/1991). **δ)** Όταν δεν μονιμοποιείται δημόσιος υπάλληλος επί θητεία (ΣτΕ 2141/1993, ΣτΕ 4257/2000). **ε)** Όταν επιβάλλεται σε κληρικό ποινή αργίας από κάθε ιεροπραξία με στέρηση αποδοχών (ΣτΕ 1534/1992, ΣτΕ 5357/1996). **στ)** Όταν κηρύσσεται λήξασα η θητεία προσώπου κατ' εκτίμηση υπαίτιων πράξεων του (ΣτΕ 1713/1994). **ζ)** Όταν εκδίδεται πράξη του Δήμου για αφαίρεση παράνομων διαφημιστικών πινακίδων (Μον.Διοικ.Πρωτ.Αθ 5248/1993). **η)** Όταν καταγγέλλεται η σύμβαση φαρμακοποιού με τον Ο.Γ.Α., εφόσον του αποδίδεται υπαίτια παράβαση των υποχρεώσεών του ως προς την κανονική εκτέλεση των συνταγών (ΣτΕ 1197/1993). **θ)** Όταν διαγράφεται φοιτητής επειδή πλαστογράφησε πιστοποιητικό ξένου πανεπιστημίου (ΣτΕ 1563/1994). **ι)** Όταν πρόκειται να απολυθεί υπάλληλος από την υπηρεσία με απόφαση υπηρεσιακού συμβουλίου, για λόγους υγείας (ΣτΕ 3354/1995, ΣτΕ 72/1998) ή άλλους (ΣτΕ 4685/1998). **ια)** Όταν βεβαιώνεται παράβαση που μπορεί να οδηγήσει στην οριστική αφαίρεση της άδειας λειτουργίας κέντρου διασκεδάσεως (ΣτΕ 4237/1995). **ιβ)** Όταν διοικητικό όργανο πρόκειται να εκτιμήσει αρνητικά για την υπηρεσιακή εξέλιξη δημόσιου λειτουργού την (υποτιθέμενη) παράνομη συμπεριφορά του (αδικαιολόγητη απουσία από τα καθήκοντά του), χωρίς αυτή να προκύπτει από νομότυπη πειθαρχική διαδικασία (ΣτΕ 1791/1997). **ιγ)** Όταν ανακαλείται η άδεια λειτουργίας επιχειρήσεως από τη Διοίκηση λόγω

παραβάσεων που της αποδίδονται(ΣτΕ 4157/1998).

Από αυτά διαφαίνεται μια *τάση της νομολογίας* των τελευταίων ετών να δέχεται με μάλλον μεγαλύτερη φειδώ, από ό,τι συνέβαινε παλιότερα, τη συνδρομή αντικειμενικών δεδομένων, στα οποία στηρίζεται η προσβαλλόμενη πράξη και καθιστούν περιττή την κλήση του ενδιαφερομένου σε ακρόαση ²⁵.

10. ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ:

Ακόμη η εφαρμογή της αρχής της προηγούμενης ακροάσεως μπορεί, έστω κι αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της (βλ. ανωτέρω σελ.17), εφόσον σιωπά ο νόμος, να αποκλείεται, προ πάντων για τους εξής λόγους ²⁶:

Πρώτον για λόγους επείγοντος: Περίπτωση επείγοντος, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε παράκαμψη της υποχρεώσεως ακροάσεως της διοικήσεως, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι υφίσταται, όταν η τήρηση της αρχής του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. φαίνεται κατ' αντικειμενική *ex ante* κρίση, ότι θα μπορούσε να οδηγήσει κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων σε ματαίωση του σκοπού, στον οποίο απέβλεπε ο νομοθέτης και επεδίωκε το διοικητικό μέτρο ²⁷. Δεν είναι εύλογο για παράδειγμα να απαιτηθεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες να συζητήσουν πρώτα με τους ενδιαφερομένους εμπόρους την απαγόρευση επικίνδυνων για την δημόσια υγεία τροφίμων ή φαρμάκων πριν προβούν στην αμέσως επιβαλλομένη απαγόρευση, προπάντων όταν οι ενδιαφερόμενοι είναι πολυάριθμοι ²⁸.

Ακόμη δημιουργία επείγοντος με *δόλο* της διοίκησης και παράκαμψη εξ'

²⁵ Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 439επ..

²⁶ Δαγτόγλου Π.Δ., Γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 483.

²⁷ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακροάσεως στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 632.

²⁸ Δαγτόγλου Π. Δ., Γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 483.

αυτού του λόγου της υποχρέωσης ακροάσεως του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ., οδηγεί σε ακυρωσία της σχετικής διοικητικής πράξεως για παράβαση ουσιώδους τύπου περί την διαδικασία. Σε περίπτωση τώρα δημιουργίας επείγοντος από *αμέλεια* της διοίκησης, το διοικητικό σφάλμα θα πρέπει να εντάσσεται στο πραγματικό, που θα σταθμιστεί επί τη βάσει των κριτηρίων της καταλληλότητας, αναγκαιότητας και ορθολογικότητας, υπό την έννοια ότι όσο μεγαλύτερη είναι η υπαιτιότητα της αρμόδιας αρχής στη δημιουργία του επείγοντος, τόσο λιγότερη πρέπει να είναι η βαρύτητα του επιχειρήματος της διοικητικής αποτελεσματικότητας και αντίστροφα, τόσο μεγαλύτερη η επιρροή της λειτουργικής – τελολογικής σημασίας του δικαιώματος ακροάσεως κατά την αντίστοιχη στάθμιση.

Σε περιπτώσεις, όπου η διοίκηση καταφάσκει την υποχρέωση εξαιρέσεως από το δικαίωμα του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. για λόγους *επείγοντος* απαίτηση της αρχής της αναλογικότητας αποτελεί η έκδοση προσωρινής διοικητικής πράξης, με αντικείμενο μόνο τα θέματα που δεν επιδέχονται οποιαδήποτε αναβολή. Στην προσωρινή αυτή διοικητική πράξη, θα πρέπει να εμπεριέχεται όχι μόνο *αιτιολογία* για την αποχή από την προηγούμενη ακρόαση, αλλά και συγκεκριμένη *προθεσμία*, μέσα στην οποία η διοίκηση θα πρέπει να προβεί στην οριστική απόφαση. Ικανό διάστημα πριν τη λήξη αυτής της προθεσμίας, η διοικητική διαδικασία θα εισέρχεται αναγκαστικά σε μία *δεύτερη φάση*, κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος ιδιώτης θα καλείται για να εκφράσει τις απόψεις του, επί των ζητημάτων που είχαν αντιμετωπιστεί αρχικά *προσωρινά* και τώρα πρέπει να διευθετηθούν *οριστικά*²⁹.

Δεύτερον λόγω της ελεγκτικής φύσεως του διοικητικού μέτρου: Είναι προφανές ότι πριν την διενέργεια ελέγχων, επιθεωρήσεων, ερευνών κατ' οίκον κλπ δεν μπορεί να νοηθεί «ακρόαση του ενδιαφερομένου», γιατί στοιχείο αναγκαίο

²⁹ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακροάσεως στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 633-634.

της διοικητικής ενέργειας είναι ο αιφνιδιασμός. Στις περιπτώσεις αυτές η προηγούμενη ακρόαση θα ματαιώνει τον σκοπό του διοικητικού μέτρου.

Τρίτον λόγω υπερέχοντος δημοσίου συμφέροντος: Η εξαίρεση εδώ θεμελιώνεται ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν συντρέχει ένας από τους δύο προηγούμενους λόγους ³⁰. Κατά τη στάθμιση ακροάσεως και δημοσίου συμφέροντος θα πρέπει να εφαρμόζεται πάντοτε η αρχή της αναλογικότητας. Το κεντρικό διαδικαστικό δικαίωμα του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. θα πρέπει να υποχωρεί στο μέτρο – και μόνο – που παραβλάπτει το επιδιωκόμενο με τη διοικητική απόφαση δημόσιο συμφέρον, ή στο μέτρο που καθιστά αδύνατη την πραγμάτωσή του ³¹. Ένα τέτοιο υπερέχον δημόσιο συμφέρον αποτελούν για παράδειγμα η εθνική άμυνα, η συναλλαγματική ισορροπία της χώρας, η ισορροπία της χρηματαγοράς κλπ.

Στην πράξη είναι βέβαια δυνατόν να συνυπάρχουν και οι τρεις λόγοι.

Πότε συντρέχουν *in concreto* οι ανωτέρω λόγοι μη εφαρμογής της αρχής της προηγούμενης ακροάσεως, εξαρτάται από τα πραγματικά περιστατικά.

Επιπλέον το Σύνταγμα επεκτείνοντας την αρχή της προηγούμενης ακροάσεως από την δικαστική (άρθρο 20 παρ. 1) στην διοικητική διαδικασία (άρθρο 20 παρ. 2: «...ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο...») εξαιρεί τον νομοθέτη από την αρχή της προηγούμενης ακροάσεως, αφού δεν απαιτείται προηγούμενη ακρόαση των προσώπων, των οποίων δικαιώματα ή συμφέροντα θίγονται απευθείας από τον νόμο. Ο λόγος για αυτήν την εξαίρεση είναι τριπλός:

Πρώτον, ένας νόμος ψηφίζεται από την βουλή, κατά την νομοθετική διαδικασία, και επομένως υπό συνθήκες δημοσιότητας και δημοσίου (εκ μέρους κυρίως της αντιπολιτεύσεως) ελέγχου, που δεν συντρέχουν στην περίπτωση

³⁰ Δαγτόγλου Π. Δ., Γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 483-484.

³¹ Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακροάσεως στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ. 633.

διοικητικών ενεργειών.

Δεύτερον, τα ενδιαφερόμενα (θιγόμενα) πρόσωπα είτε δεν είναι εκ των προτέρων πλήρως γνωστά, είτε είναι πολύ πολυάριθμα για να ακουστούν όλα. Προπάντων όμως, αντιθέτως προς την ατομική διοικητική πράξη, ο νόμος η εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα που εκπληρώνουν τις προϋποθέσεις του, και μάλιστα όχι μόνο κατά τον χρόνο της εκδόσεως του αλλά και στο μέλλον, μέχρι της καταργήσεως του, ώστε ο αριθμός και η ταυτότητα των θιγομένων προσώπων, και όταν ακόμη είναι γνωστά κατά τον χρόνο της εκδόσεως του νόμου, δεν μπορεί να καθοριστούν εκ των προτέρων και για το μέλλον.

Τρίτον, η προηγούμενη της εκδόσεως ενός νομοθετήματος ακρόαση των ενδιαφερομένων θα είχε ως αναπόφευκτη συνέπεια την υπερβολική επιμήκυνση του χρόνου της νομοθετικής διαδικασίας.

Για την ταυτότητα των δύο τελευταίων λόγων, και όπως δέχεται σε πρόσφατη απόφασή του το Συμβούλιο της Επικρατείας, εξαιρούνται από την αρχή του άρθρου 20 παρ. 2 του Συντάγματος οι *κανονιστικές πράξεις της διοικήσεως*(βλ. ανωτέρω σελ. 18) ³².

11. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ³³:

Η έναρξη της νομολογίας έγινε δια της ΣτΕ 657/1976(βλ. και σελ. 9). Το δικαστήριο δέχεται ότι κατά παράβαση του ουσιώδους τύπου της διαδικασίας περί προηγούμενης ακροάσεως του ενδιαφερομένου ανεκλήθη άδεια κυκλοφορίας φορτηγού αυτοκινήτου επειδή η νομή και χρήση αυτού είχε παραχωρηθεί υπό του δικαιούχου και θιγομένου ήδη εκ του μέτρου σε άλλον. Ακολουθεί η ΣτΕ 2078/1976(βλ. και σελ.24), όπου το Δικαστήριο δέχεται ότι παραβιάστηκε ο εν

³² Δαγτόγλου Π. Δ., Γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 484,478.

³³ Σαρμάς Ιωάννης Δ., Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του ΣτΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994, σελ. 616επ., 619επ., 624-625.

λόγω ουσιώδους τύπος επειδή ανεκλήθη διάταγμα αποστρατείας, λόγω υποψηφιότητας σε εκλογές, στρατιωτικού χωρίς ο ενδιαφερόμενος, στον οποίο καταλογίστηκε εικονική υποψηφιότητα, να ακουστεί. Στη συνέχεια εκδίδεται η ΣτΕ 3291/1976 δια της οποίας ακυρώνεται πράξη απολύσεως μη μονίμου εφημέριου επειδή ο απολυθείς δεν ειλήθη προς ακρόαση προ της απολύσεώς του. Έπεται η ΣτΕ 539/1977 που ακυρώνει πράξη επιβολής ποινής σε αθλητικό σωματείο λόγω δημιουργίας υπό των φιλάθλων του ανεπίτρεπτων επεισοδίων, επειδή οι διοικούντες το σωματείο δεν ειλήθησαν προς παροχή εξηγήσεων προ της επιβολής σ' αυτό της επιδικίου κυρώσεως. Τέλος, η ΣτΕ 1003/1977 δέχεται ότι οι εκπαιδευτικοί, κατά την κρίση προς επιλογή τους για θέση επιθεωρητού, πρέπει, εάν διαπιστώνεται ότι υφίσταται εις βάρος τους κώλυμα λόγω συνεργασίας με την Δικτατορία, να καλούνται προς παροχή εξηγήσεων, διότι άλλως προκύπτει ακυρότητα της διαδικασίας λόγω παραβάσεως ουσιώδους τύπου.

Η ως άνω σειρά των ευνοϊκών για το δικαίωμα προηγούμενης ακροάσεως αποφάσεων διακόπτεται από την ΣτΕ 1905/1977(βλ. και σελ.17), η οποία δίνει το έναυσμα για την ανατροπή της τάσεως και την υιοθέτηση της συσταλτικής ερμηνείας της διατάξεως του άρθρου 20 παρ. 2 του Συντάγματος. Το Δικαστήριο κρίνει στην απόφαση αυτή, ότι η διάταξη του άρθρου αυτού «καθιερούσα ρητώς την αρχή της προηγούμενης αποφάσεως του ενδιαφερομένου εις πάσαν διοικητικήν ενέργειαν ή μέτρον λαμβανόμενον εις βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων αυτού, το μεν έχει προδήλως εφαρμογήν επί διοικητικών ενεργειών ή μέτρων, δι' ων επιφέρεται θετική βλάβη εις τα δικαιώματα ή έννομα συμφέροντα συγκεκριμένου προσώπου, όχι δε και εις ας περιπτώσεις η Διοικήσις παραλείπει ή αρνείται την χορήγησιν δικαιώματος ή την δημιουργίαν νέας νομικής καταστάσεως του εν λόγω προσώπου, το δε αναφέρεται αναγκαιώς εις διοικητικής διαδικασίας κινουμένας αυτεπαγγέλτως υπό της Διοικήσεως, όχι δε και εις τας προκαλουμένας δι' αιτήσεως αυτού του ενδιαφερομένου, δυναμένου να

ειθέση δια ταύτης τας απόψεις και τους ισχυρισμούς του και να επικαλεσθή ή να υποβάλη μετά ταύτης παν στοιχείον ενισχυτικόν των εν λόγω απόψεων και ισχυρισμών του». Με τις σκέψεις αυτές το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ως άνω διάταξη του Συντάγματος δεν εφαρμοζόταν στην κρινόμενη περίπτωση, όπου επρόκειτο περί αιτήσεως αποκαταστάσεως υπαλλήλου απομακρυνθέντος επί Δικτατορίας εκ πολιτικών λόγων. Έπεται η ΣτΕ 2040/1977 στην οποία διακηρύσσεται ότι το δικαίωμα ακροάσεως αναφέρεται στις ατομικές διοικητικές πράξεις και όχι στις κανονιστικές. Στην συνέχεια, εκδίδεται η επίσης δυσμενής για το δικαίωμα ακροάσεως ΣτΕ 2053/1977 στην οποία κρίνεται ότι εκ συνθέτου διοικητικής διαδικασίας αποληγούσης σε δυσμενές για το διοικούμενο μέτρο (αναθεώρηση συμβάσεως) δεν απαιτείται η ακρόαση του θιγομένου προ της ενάρξεως της διαδικασίας, εφόσον κατά την έκδοση της τελικής πράξης θα κληθεί αυτός να ακουστεί.

Στην ανωτέρω σειρά παρεμβάλλεται η ΣτΕ 2358/1977, στην οποία γίνεται δεκτό ότι ο τύπος της προηγούμενης ακροάσεως έπρεπε να τηρηθεί και για τη λήψη διοικητικού μέτρου με λίαν δυσμενή χαρακτήρα (απόλυση υπαλλήλου τεθέντος σε διαθεσιμότητα μετά την παρέλευση δύο εξαμήνων) έστω και αν το μέτρο αυτό δεν έχει χαρακτήρα πειθαρχικής ποινής.

Ακόμη βάσει της απόφασης ΣτΕ 2594/1977 τίθεται, για πρώτη φορά, η βασική επί του ζητήματος αρχή της νομολογίας του Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα ακροάσεως έχει εφαρμογή μόνο όταν η διοικητική κρίση, δυνάμει της οποίας εκδίδεται η θίγουσα τον διοικούμενο πράξη, σχηματίζεται επί τη βάσει εκτιμήσεως της υποκειμενικής συμπεριφοράς του διοικουμένου όχι δε και όταν διαμορφώνεται βάσει καθαρώς αντικειμενικών δεδομένων.

Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι *απαιτείται* η τήρηση τύπου της προηγούμενης ακροάσεως για τις εξής , στις οποίες δεν περιλαμβάνονται όσες ήδη παραπάνω εμνημονεύθησαν:

- Επί του κατ' άρθρο 12 β. δ/τος 685/1972 μέτρου της άρσεως αδειας ιδρύσεως και λειτουργίας ιδιωτικής επαγγελματικής σχολής (ΣτΕ 37/1978).
- Επί επιβολής ποινής σε φαρμακοποιό (ΣτΕ 552/1978).
- Επί αποβολής οργάνωσης εκ των κτιρίων της Εργατικής Εστίας (ΣτΕ 1050/1978).
- Επί αποβολής μαθητή εκ της Σχολής Ευελπίδων (ΣτΕ 1290/1978).
- Επί αποβολής σπουδαστή εκ των Δημοσίων Σχολών Εμπορικού Ναυτικού (ΣτΕ 2259/1978).
- Επί διακοπής χορηγήσεως δελτίων TIR σε εταιρεία διεθνών οδικών μεταφορών, εφόσον το μέτρο αποτελεί κύρωση εις βάρος υπαιτίου σοβαρής παραβάσεως νόμου (ΣτΕ 492/1983).
- Επί χαρακτηρισμού κατασκευής (ΣτΕ 549/1983).
- Επί θέσεως υπαλλήλου σε αργία κατ' άρθρου 192 π. δ/τος 611/1977, εφόσον το μέτρο λαμβάνεται κατ' άσκηση διακριτικής ευχέρειας (ΣτΕ 4421/1984).
- Επί επιβολής ποινής σε σωματείο (ΣτΕ 1064/1983).
- Επί απαγορεύσεως λειτουργίας χοιροτροφικής επιχειρήσεως, εφόσον ο εκπρόσωπος της εταιρείας δεν εκλήθη προς παροχή εξηγήσεων αν θα μπορούσαν να ληφθούν τεχνικά μέτρα περιορισμού της δυσσομίας σε ανενεκά όρια (ΣτΕ 4283/1983).
- Επί επιβολής κυρώσεως σε μαθητή (ΣτΕ 4102/1983).
- Επί ανακλήσεως διοικητικής πράξεως εάν στηρίζεται σε διαπιστώσεις που ανάγονται σε υπαίτια ενέργεια του ενδιαφερομένου (ΣτΕ 355/1984).
- Επί επιβολής ποινής σε προπονητή ιπποδρόμου με την αιτιολογία ότι σε δείγμα ούρων ίππου του οποίου ήταν προπονητής βρέθηκε απαγορευμένη ουσία (ΣτΕ 2114/1984).

- Επί απολύσεως μονίμου υπαλλήλου λόγω νόσου (ΣτΕ 102/1985).
- Όταν η ύπαρξη ανωτέρας βίας δημιουργεί λόγο μη ανακλήσεως αδείας λειτουργίας καταστήματος, οπότε η αστυνομική αρχή οφείλει προ της ανακλήσεως να καλέσει τον ενδιαφερόμενο ώστε να πληροφορηθεί από αυτόν περί του ενδεχομένου συνδρομής λόγου ανωτέρας βίας (ΣτΕ 1750/1985).
- Επί ανακλήσεως υπαγωγής επιχειρήσεως σε αναπτυξιακό νόμο λόγω υπαιτίων ενεργειών εκπροσώπων αυτής (ΣτΕ 1139/1986).
- Επί δημοπρατήσεως έργου, όταν προτείνεται απόκλιση εκ των τιθεμένων τεχνικών όρων και η Διοίκηση πρόκειται για τον λόγο αυτό να απορρίψει την πρόταση (ΣτΕ 2180/1986).
- Επί θέσεως υπαλλήλου σε αργία κατ' άρθρο 192 Υπαλλ. Κώδικα (ΣτΕ 3012/1986).
- Επί ανακλήσεως αδείας συστάσεως Α.Ε., όταν αυτή γίνεται λόγω μη πραγματικής καταβολής του κεφαλαίου, υπάρχει δε αμφισβήτηση ως προς την καταβολή αυτή, εξαιτίας της οποίας ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά των μελών του Δ.Σ. της εν λόγω εταιρείας (ΣτΕ 3732/1986).
- Επί απελάσεως αλλοδαπού, εφόσον εξετιμήθη η όλη υποκειμενική συμπεριφορά αυτού (ΣτΕ 3149/1987).
- Επί κηρύξεως εκπτώτων μελών του Δ.Σ. οικοδομικού συνεταιρισμού για παραπτώματα που τους αποδίδονται (ΣτΕ 3692/1987).
- Επί ανακλήσεως αδείας χρήσεως δημοσίου χώρου λόγω υπαιτίου συμπεριφοράς του ενδιαφερομένου (ΣτΕ 1129/1988).
- Επί αναστολής αναγνώρισης επιχειρήσεως τυποποίησης ελαιολάδου (ΣτΕ 220/1989).
- Επί μεταθέσεως εφημερίου, εφόσον η δικαιολογητική βάση του μέτρου ανάγεται σε υπαίτιες ενέργειες τούτου (ΣτΕ 2698/1990).

- Επί απαγορεύσεως σε άτομα ή σε ομάδες ατόμων της εισόδου και χρήσεως των εγκαταστάσεων και οργάνων γυμναστηρίου, λόγω ανάρμοστης συμπεριφοράς ή μη συμμορφώσεως με τον κανονισμό λειτουργίας του, που εκδίδει η Επιτροπή Διοικήσεως του Εθνικού Γυμναστηρίου Αιγάλεω (ΣτΕ 297/1991)
- Επί ανακλήσεως αδείας σκοπιμότητας προς δρομολόγηση πλοίου (ΣτΕ 1850/1992). Η σύνταξη από τα τελωνειακά όργανα πρωτοκόλλου κηρύσσοντος εισαγόμενα εκ της αλλοδαπής αυτοκίνητα, ως αζήτητα άνευ προηγούμενης κλήσεως και ακροάσεως του ενδιαφερομένου αντίκειται στο άρθρο 20 παρ. 2 του Συντάγματος(ΠρωτΑθ 9612/1981) ³⁴.

Αντιθέτως, έχει κριθεί ότι *δεν απαιτείται* ο τύπος της προηγούμενης ακροάσης στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- Επί διαγραφής ή τροποποίησης της υπηρεσιακής εκθέσεως (ΣτΕ 1664/1974) :Από το άρθρο 92 παρ. 4 του Υ. Κ. και από τις γενικές αρχές του διοικητικού δικαίου περί ακροάσεως του διοικουμένου προ της εκδόσεως πράξεως δυσμενούς γι' αυτόν, δεν απαιτείται η κατά την συνεδρίαση του υπηρεσιακού συμβουλίου κατά την οποία επιλαμβάνεται τούτο της αιτήσεως υπαλλήλου περί διαγραφής ή τροποποίησης υπηρεσιακής εκθέσεως, παράσταση του υπαλλήλου προς προφορική ανάπτυξη των ισχυρισμών του, καθόσον το υπηρεσιακό συμβούλιο δεν επιλαμβάνεται του εν λόγω ζητήματος αυτεπαγγέλτως, αλλά κρίνει περί του αντικειμενικώς υποστατού των αναφερομένων στην υπηρεσιακή έκθεση πραγματικών περιστατικών κατόπιν αιτήσεως του υπαλλήλου³⁵.

³⁴ Το Σύνταγμα 1982/8 Σ.Δ.Δ.

³⁵ Παπαϊωάννου Ζωή με τη συνεργασία Αποστολόπουλου Γεωργίου και Κουμπλή Βασιλικής, Εφαρμογές Δημοσιούπαλληλικού Δικαίου με βάση τη Νομολογία του Δικαστηρίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2000, σελ. 60.

- Επί χαρακτηρισμού αυθαιρέτου (ΣτΕ 2037/1977).
- Επί κηρύξεως αναγκαστικής απαλλοτριώσεως (ΣτΕ 3483/1977).
- Επί των μετεχόντων στα συλλογικά όργανα προς έκφραση της απόψεως αυτών (ΣτΕ 966/1978).
- Επί απαγορεύσεως εκμεταλλεύσεως λατομείου (ΣτΕ 2391/1978).
- Επί χαρακτηρισμού κτισμάτων ως χρηζόντων ειδικής κρατικής προστασίας (ΣτΕ 2041/1978)
- Επί ανακλήσεως μεταγραφής εκ σχολής της αλλοδαπής λόγω μη συνδρομής των νομίμων προϋποθέσεων (ΣτΕ 2637/1978).
- Επί θέσεως δημάρχου σε αργία, εφόσον ο νομάρχης υποχρεώνεται να προβεί στην έκδοση της σχετικής πράξεως με μόνη την διαπίστωση της παραπομπής του δημάρχου δι' απευθείας κλήσεως για ένα εκ των αδικημάτων του άρθρου 127 παρ. 2 π. δ/τος 933/195 (ΣτΕ 3801/1978)(βλ. και σελ. 21).
- Επί καθορισμού των οικονομολογικών εφημερίδων, ο οποίος διενεργείται υπό του Υπουργού Εμπορίου βάσει αντικειμενικών δεδομένων (ΣτΕ 1326/1979).
- Επί κηρύξεως εκτάσεων ως αναδασωτέων (ΣτΕ 2248/1979).
- Επί διενέργειας υπηρεσιακών μεταβολών των υπαλλήλων από τη Διοίκηση (ΣτΕ 2700/1979).
- Επί τροποποιήσεως σχεδίου πόλεως δια καθορισμού χώρου προς ανέγερση κτιρίου (ΣτΕ 3620/1979).
- Επί εκδόσεως πρωτοκόλλου χαρακτηρισμού οικοδομής ως ετοιμόρροπου και επικίνδυνου (ΣτΕ 394/1980).
- Επί ακυρώσεως αδειας κυκλοφορίας τρίτροχου Δ.Χ. για λόγους αντικειμενικούς (ΣτΕ 1689/1980).
- Επί απολύσεως υπαλλήλου λόγω συμπληρώσεως 35ετίας (ΣτΕ Ολ

1877/1980).

- Επί προαγωγών υπαλλήλων για την συνεκτίμηση δυσμενών στοιχείων (ΣτΕ 3881/1980).
- Επί κηρύξεως τμημάτων πόλεως ως παραδοσιακών και κτιρίων ως διατηρητέων (ΣτΕ 3984/1980).
- Επί ανακλήσεως αδείας και πτυχίου εκτελωνιστή αυτοδικαίως λόγω συμπληρώσεως ορίου ηλικίας (ΣτΕ 565/1981).
- Επί ανακλήσεως διπλώματος σπουδαστή Ε.Μ.Π. εκ του λόγου ότι η χορηγηθείσα σ' αυτόν απαλλαγή παρακολούθησε μαθήματος κατά την φοίτηση στηρίχτηκε σε πλαστή βεβαίωση (ΣτΕ 1020/1981).
- Επί χαρακτηρισμού ακινήτων ως έργων τέχνης (ΣτΕ 1295/1981).
- Επί συστάσεως υποχρεωτικής δουλειάς σε ύδατα (ΣτΕ 1962/1981).
- Επί επανακρίσεων προς αποκατάσταση διωχθέντων ή απομακρυνθέντων για πολιτικούς λόγους επί Δικτατοριών (ΣτΕ 1972/1981).
- Επί μεταθέσεων υπαλλήλων (ΣτΕ 1707/1982).
- Επί περιοχής αποδοχών υπαλλήλου λόγω συμμετοχής σε απεργία (ΣτΕ 2135/1982).
- Επί πράξεως προσδιορισμού φόρου κληρονομιάς (ΣτΕ 2267/1982).
- Επί ανακλήσεως αδείας κυκλοφορίας επιβατηγού αυτοκινήτου (ΣτΕ 2226/1982).
- Επί ακυρώσεως πτυχίου κατόπιν παρανόμου μετεγγραφής στηριχθείσης σε ανατραπέν περιστατικό (ΣτΕ 2385/1982).
- Επί υποχρεωτικής θέσεως δημοτικού άρχοντος σε αργία μέχρι εκδόσεως ποινικής αποφάσεως (ΣτΕ 3228/1982).
- Επί αποφάσεως νομιάτρου περί αχρηστεύσεως βόθρου (ΣτΕ 3892/1982).
- Επί έκτακτης εισφοράς, των άρθρων 15 επ. ν. 257/1976, από τα κέρδη επιχειρήσεως που βεβαιώνεται μεν οίκοθεν από τη φορολογική αρχή, επί

τη βάσει όμως των δηλώσεων και των οριστικών πράξεων προσδιορισμού των οικονομικών αποτελεσμάτων (ΣτΕ 116/1983).

- Επί εξαιρέσεως εκ κατεδαφίσεως αυθαιρέτης κατασκευής (ΣτΕ 866/1983).
- Επί ανακλήσεως αδειας λειτουργίας κέντρου διασκέδασης λόγω μετατροπής των συνθηκών λειτουργίας του (ΣτΕ 1997/1983).
- Επί διαγραφής μετοχών εταιρείας από το Χρηματιστήριο (ΣτΕ 3501/1983).
- Επί αφαιρέσεως αδειας και πινακίδων επιβατηγού αυτοκινήτου Ι.Χ. λόγω αντικαταστάσεως αμαξώματος (ΣτΕ 3804/1983).
- Επί απαλλαγής εκ των καθιόντων του του Γενικού Επιτρόπου Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου λόγω συμπληρώσεως του 67^{ου} έτους (ΣτΕ 3842/1983).
- Επί επιβολής προστίμου λόγω παραβάσεως Κ.Φ.Σ. εφόσον ο παραβάτης δύναται να ζητήσει την εξώδικη λύση της διαφοράς (ΣτΕ 3855/1983).
- Επί ασκήσεως ελέγχου νομιμότητας κατ' άρθρο 8 ν. 3200/1955 (ΣτΕ 4059/1983).
- Επί απομακρύνσεως Μητροπολίτη λόγω αντικειμενικής διαστάσεως αυτού μετά του ποιμνίου του (ΣτΕ 4113/1983). (βλ. και σελ.22)
- Επί κατεδαφίσεως αυθαιρέτων σε αιγιαλό (ΣτΕ 156/1984).
- Επί μονιμοποιήσεως δοκίμου υπαλλήλου, καθόσον η μονιμοποίηση συνιστά υπηρεσιακή μεταβολή (ΣτΕ 696/1984).
- Επί ανακλήσεως αδειας κέντρου διασκέδασεως, εφόσον η αιτούσα δεν είχε τις προϋποθέσεις που τάσσει ο νόμος για τη χορήγησή της (ΣτΕ 2895/1984).
- Επί εκδόσεως διαπιστωτικής πράξεως για την συνδρομή της εξαιρετικής περίπτωσης του σχηματισμού με ιδιωτική βούληση κοινοχρήστου χώρου

(ΣτΕ 3245/1984).

- Επί αναδασώσεως (ΣτΕ Ολ 4200/1984).
- Επί ανακλήσεως αποφάσεως τοποθετήσεως σε θέση ειδικευμένου γιατρού που έγινε για λόγους μη οφειλομένους σε υπαιτιότητά του (ΣτΕ 391/1985).
- Επί ανακλήσεως αδειας συνεργείου καταπολεμήσεως τρωκτικών, η οποία έγινε λόγω παραβάσεως όρου από τον οποίο χορηγήθηκε (χρήση μη επιτρεπόμενου φαρμάκου) (ΣτΕ 948/1985).
- Επί διαταγής άμεσης διακοπής οικοδομικών εργασιών λόγω υπερβάσεως οικοδομικής άδειας (ΣτΕ 1059/1985).
- Επί ανακλήσεως άδειας λειτουργίας βιομηχανίας κατ' εκτίμηση αντικειμενικών στοιχείων (ΣτΕ 1062/1985).
- Επί ανακλήσεως οικοδομικής άδειας (ΣτΕ 1454/1985).
- Επί ορισμού προσωρινού επιτρόπου σε τράπεζα (ΣτΕ 2250/1985).
- Επί απαγορεύσεως λειτουργίας αποθήκης λόγω κινδύνων για τη δημόσια υγεία (ΣτΕ 3280/1986).
- Επί ανακλήσεως αδειας λειτουργίας καταστήματος όταν αυτή οφείλεται σε εφαρμογή μέτρου περί χρήσεων γης (ΣτΕ 3901/1986).
- Επί αποβολής αρτοποιού εκ του μισθίου (ΣτΕ 4071/1986).
- Επί χαρακτηρισμού διαγωγής μαθητή ως κοσμίας, διότι ο χαρακτηρισμός αυτός δεν υπόκειται σε αυρωτικό έλεγχο ως προϊόν ουσιαστικής εκτιμήσεως και αξιολογήσεως της συμπεριφοράς του μαθητή (ΣτΕ 4442/1986).
- Επί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως υπέρ δήμων και κοινοτήτων (ΣτΕ 4756/1986).
- Επί αναγωγής νοσηλευτικού ιδρύματος, προστατευομένου από το άρθρο 109 του Συντάγματος, σε ν. π. δ. δ., κατόπιν αποφάσεως του Δ.Σ. αυτού,

- χωρίς να κληθούν οι εκτελεστές διαθήκης (ΣτΕ 122/1987).
- Επί απαγορεύσεως ασκήσεως επαγγελματικής δραστηριότητας, άρθρο 7 αν. 2520/1940), λόγω κινδύνου για τη δημόσια υγεία (ΣτΕ 796/1987).
 - Επί εκδόσεως αποφάσεως Υπουργού περί αποχής καθηγητή Α.Ε.Ι. από την άσκηση των καθηκόντων του μέχρι εκδόσεως της πειθαρχικής αποφάσεως (ΣτΕ 2603/1987).
 - Επί ανακλήσεως αδείας λειτουργίας εταιρείας μη αυξήσεως του εταιρικού κεφαλαίου εντός της από τον νόμο ταχθείσης προθεσμίας (ΣτΕ 3140/1987).
 - Επί διακοπής λειτουργίας εργοστασίου, εφόσον στηρίχτηκε στο γεγονός ότι το εργοστάσιο λειτουργούσε χωρίς άδεια (ΣτΕ 3643/1987).
 - Δεν αντίκειται στο άρθρο 20 παρ. 2 Συντ. η μη κοινοποίηση από τον Οικονομικό Έφορο στον εισοδηματία του σημειώματος του άρθρου 45 παρ. 8 Κ.Φ.Σ μετ' έλεγχοι διενεργηθέντα εκτός της έδρας της επιχειρήσεως (Διοικ.Πρωτ.Αθ Αρ. 4628/1982)³⁶.
 - Δεν υπάρχει παράβαση του άρθρου 20 παρ. 2 του Σ. με την απόλυση υπαλλήλου λόγω καταργήσεως της θέσεως του (ΣτΕ 3045-46/1997)³⁷.
 - Η πνευματική διάσταση εφημερίων, η οποία δεν τους επιτρέπει να συνυπάρχουν και να συλλειτουργούν στον ίδιο ιερό ναό, όταν μάλιστα γίνεται ευρύτερα γνωστή και προκαλεί σκανδαλισμό των πιστών, αποτελεί νόμιμο λόγο μετάθεσής τους με απόφαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, μετά από αιτιολογημένη πρόταση του οικείου Αρχιερέως, σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 7 περίπτ. Β του Ν. 590/1977. Στις περιπτώσεις αυτές δεν απαιτείται η προηγούμενη ακρόαση των ενδιαφερομένων, καθώς δεν

³⁶ Το Σύνταγμα 1982/8, Σ.Δ.Δ.

³⁷ Το Σύνταγμα 1997/23, Σ.Δ.Δ.

ερευνάται η υπαιτιότητά τους για τη λήψη του μέτρου(ΣτΕ 644/2000)³⁸.

Η νομολογιακή τακτική της συσταλτικής ερμηνείας της διατάξεως του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. δεν εκδηλώθηκε μόνο ως προς την έγκταση εφαρμογής του δικαιώματος που κατοχυρώνεται δι' αυτής, αλλά και ως προς το περιεχόμενο αυτού καθ' εαυτόν του δικαιώματος :

- Το Δικαστήριο δέχτηκε ότι δεν είναι απαραίτητο οι απόψεις του ενδιαφερομένου να αναπτύσσονται και ενώπιον του τελικώς αποφασίζοντος οργάνου όταν έχουν ήδη αναπτυχθεί ενώπιον του αρμοδίου προς πρόταση. Τούτο έγινε δεκτό προκειμένου περί ποδοσφαιρικού σωματείου που ανέπτυξε τις απόψεις του ενώπιον του Δ.Σ. της Ε.Π.Ο. η οποία εν συνεχεία υπέβαλε σχετική πρόταση στην αρμόδια προς λήψη αποφάσεως Γ.Γ.Α. (ΣτΕ 333/1978).
- Καταρχήν όταν η κατοικία του ενδιαφερομένου ήταν άγνωστη στην Διοίκηση δεν απαιτείται κλήση αυτού σε ακρόαση (ΣτΕ 3700/1978).
- Εξάλλου, αν και η ακρόαση του ενδιαφερομένου πρέπει να είναι προηγούμενη της λήψεως του θίγοντος αυτόν διοικητικού μέτρου, ο τύπος αυτός θεραπεύεται δια της εκ των υστέρων ασκήσεως υπό του διοικουμένου αιτήσεως θεραπείας, εφόσον επ' αυτής εξεδόθη εκτελεστή πράξη (ΣτΕ 906/1979, ΣτΕ 1064/1983).
- Ακόμη, η προηγούμενη ακρόαση του ενδιαφερομένου θεωρείται αλυσιτελής στις περιπτώσεις κατά τις οποίες προβλέπεται ειδική προσφυγή κατά της πρωτοβαθμίου αποφάσεως σε δευτεροβάθμιο όργανο και η προσφυγή ασκήθηκε (ΣτΕ 198/1978, 3335, 3515, 3957/1979, 1662/1982), ή μπορούσε απλώς να ασκηθεί (ΣτΕ 4557/1983).
- Το Δικαστήριο δέχεται ότι η υποβολή και απλής αναφοράς προς την

³⁸ Το Σύνταγμα 2001/27, Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξεως, Εκδότης Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Διοίκηση (ΣτΕ 3494/1979), ή αιτήσεως εκ της οποίας και εκκινεί η διαδικασία (ΣτΕ 1942/1979, 2401/1981, 3712/1981, 2267/1982) συνιστά ακρόαση του ενδιαφερομένου που πληρεί τον τύπο του άρθρου 20 παρ. 2 του Συντάγματος.

- Εξάλλου, ειδικώς επί υπάρξεως απορρήτων εγγράφων στον φάκελο θα πρέπει ο ίδιος ο διοικούμενος, αφού πληροφορηθεί την ύπαρξή τους, να τα ζητήσει διότι άλλως δεν προκύπτει πλημμέλεια της διαδικασίας εκ του λόγου αυτού (ΣτΕ 1067/1979).

12. ΠΕΡΙΛΗΨΗ:

Τα παραπάνω συνοψίζονται στους εξής κανόνες:

1^{ον}. Η υποχρέωση της προηγούμενης ακρόασης ισχύει απευθείας εκ του Συντάγματος, κι αν ακόμα δεν την προβλέπει ρητά ο νόμος.

2^{ον}. Το δικαίωμα ακρόασης αφορά μόνο τις ατομικές διοικητικές πράξεις, δηλαδή στην έκταση εφαρμογής του δεν περιλαμβάνονται οι κανονιστικές.

3^{ον}. Το δικαίωμα ακρόασης αφορά διοικητικές ενέργειες ή μέτρα δια των οποίων επιφέρεται θετική βλάβη σε δικαιώματα και συμφέροντα συγκεκριμένου προσώπου.

4^{ον}. Το δικαίωμα ακρόασης αφορά σε ατομικές διοικητικές πράξεις που εκδίδονται κατ' άσκηση διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης.

5^{ον}. Το δικαίωμα ακρόασης αφορά αποφάσεις της διοίκησης που εκδίδονται κατ' εκτίμηση της υποκειμενικής συμπεριφοράς του ενδιαφερομένου κι όχι αντικειμενικών δεδομένων(εξαιρέση: διαδικασία εκδόσεως απόφασης περί κατεδαφίσεως αυθαιρέτου).

6^{ον}. Δεν απαιτείται η τήρηση του τύπου της προηγούμενης ακρόασης στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος ήδη ακούστηκε ή είχε την ευκαιρία να ακουστεί καθώς επίσης και όταν προβλέπεται διαδικασία δευτεροβαθμίου

κρίσεως(ενστάσεις, προσφυγές).

7^{ον}. Δεν απαιτείται προηγούμενη ακρόαση όταν τα δικαιώματα ή έννομα συμφέροντα του διοικουμένου θίγονται απευθείας εκ του νόμου.

8^{ον}. Η τήρηση της αρχής της προηγούμενης ακροάσεως αποκλείεται σε περιπτώσεις επείγοντος, ελεγκτικής φύσεως του διοικητικού μέτρου ή υπερέχοντος δημοσίου συμφέροντος.

13. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ :

The above are summed up at the following rules:

1. The obligation of the former hearing exists directly from the constitution even if it is not provided from the law.
2. The obligation of hearing concerns only the individual administrative acts, which means that in the area of application action which provided from norms are not included.
3. The obligation of hearing concerns administrative actions or measures through, which lead to positive prejudice to rights and interests of a specific individual.
4. The obligation of hearing concerns individual administrative acts, which have been issued by the discretion of administration.
5. The obligation of hearing concerns decisions of the administration, which are issued according to the subjective behavior of the concerned and not according to objective facts. (exception: decisions for demolition of arbitrates)
6. The honor of the obligation of former hearing is not necessary in the case which the concerned has already been heard as also when a second instance procedure is provided (objection, legal redress).

7. Former hearing is not necessary when the rights or legal interests of the ruled are offended directly from the law.

8. The honor of the principle of the obligation is excluded in the case of emergence, control of administrative measures or when the public interest exceeds.

14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ :

Μέσα στα πλαίσια της προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων ο συντακτικός νομοθέτης παραθέτει το άρθρο 20 παρ. 2 που αφορά στην αρχή της προηγούμενης ακρόασης. Η αρχή αυτή αποτελεί στοιχειώδες δικαίωμα του διοικουμένου διασφαλίζοντας το δικαίωμα της υπερασπίσεώς του, καθώς η θέση του απέναντι στις διοικητικές αρχές μάλλον μειονεκτική είναι. Ενώ έχοντας την δυνατότητα να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του νιώθει κάποια ασφάλεια. Με το να ακούγεται η «φωνή» του διοικουμένου επιτυγχάνεται και κάτι άλλο: η αποτελεσματικότητα της διοικητικής διαδικασίας. Από τη μία η διοίκηση με τον λόγο και από την άλλη ο διοικούμενος με τον αντίλογο ξεινούν έναν διάλογο που εξασφαλίζει το δίκαιο και περιορίζει την τυχόν αυθαδία της διοίκησης, παρά την συρρίκνωση που έχει υποστεί στην πράξη το πεδίο εφαρμογής της διάταξης. Ακόμη το κατοχυρωμένο στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντ. δικαίωμα της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας θα παρέμενε σε κάποιο βαθμό ανενεργό σε περίπτωση απουσίας του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ., αφού δίχως το δικαίωμα υπερασπίσεως, που το τελευταίο διασφαλίζει, η δικαστική προστασία του άρθρου 20 παρ. 1 Συντ. δεν θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική. Φανερός είναι τέλος και ο σεβασμός προς τον άνθρωπο που έμμεσα παραπέμπει στο άρθρο 2 παρ. 1 Συντ. αναδεικνύοντας έτσι τη σχέση της αρχής της προηγούμενης ακρόασης με την αρχή της αξίας του ανθρώπου.

15. ΛΗΜΜΑΤΑ:

- Δικαίωμα υπερασπίσεως
- Σεβασμός στον άνθρωπο – ανθρώπινη αξία
- Υποχρέωση Διοίκησης
- Εξαιρέση νομοθέτη
- Πρόσκληση προς ακρόαση
- Ουσιώδης τύπος
- Διοικητική πράξη – μέτρο – ενέργεια
- Θετική βλάβη δικαιωμάτων και εννόμων συμφερόντων διοικουμένου
- Διακριτική ευχέρεια Διοίκησης
- Υποκειμενική συμπεριφορά διοικουμένου
- Διοικητική αποτελεσματικότητα
- Λόγοι επείγοντος
- Ελεγκτική φύση διοικητικού μέτρου
- Υπερέχον δημόσιο συμφέρον
- Συσταλτική ερμηνεία της διάταξης 20 παρ. 2 Συντ.

16. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Δαγτόγλου Π. Δ., Γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999.
- Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα Β', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κατράς Ι., Κωδικοποίηση Διοικητικής Δικονομίας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, Σεπτέμβριος 1996.
- Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992.
- Παπαϊωάννου Ζωή με τη συνεργασία Αποστολόπουλου Γεωργίου και

Κουμπλή Βασιλικής, Εφαρμογές Δημοσιούπαλληλικού Δικαίου με βάση τη Νομολογία του Δικαστηρίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000.

- Σαρμάς Ι. Δ., Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του ΣτΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994.
- Χρυσόγονος Κ. Χ., Ατομικά και κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη κ' Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.
- Το Σύνταγμα 1982/8, Σ.Δ.Δ.
- Το Σύνταγμα 1997/23, Σ.Δ.Δ.
- Το Σύνταγμα 2001/27, Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξεως, Εκδότης Αντ. Ν. Σάκκουλας.